

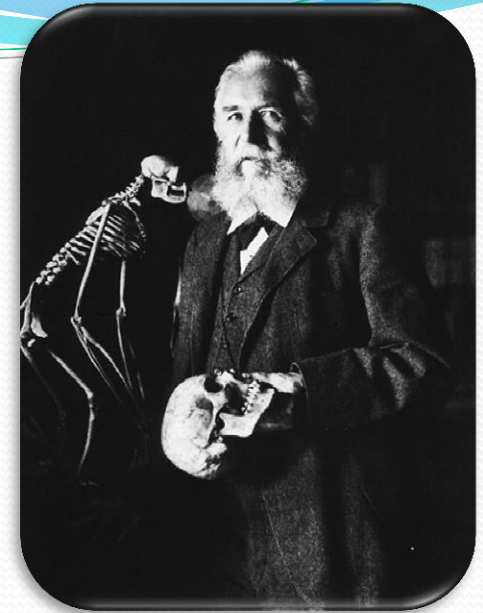
Organizmy a ich životné prostredie

Abiotické a biotické faktory prostredia

Mgr. Alžbeta Futáková

Ekológia

- gr. oikos = dom, hospodárenie;
logos = veda
- skúma:
  - vzťahy medzi organizmami a ich životným prostredím
  - vzťahy medzi organizmami navzájom
- zakladateľ: **Ernst Haeckel** (2. pol. 19. storočia)

Ekológia

- Základné pojmy:
  - jedinec → druh → populácia → spoločenstvo
  - ekosystém → abiotické a biotické faktory + spoločenstvá
(biotop + biocenóza)

Životné prostredie a jeho zložky

- Životné prostredie = **BIOTOP** :
  1. **Abiotické** (neživé) faktory
    - slnečné žiarenie
    - voda
    - vzduch
    - pôda
  2. **Biotické** (živé) faktory
    - všetky živé organizmy, ktoré na organizmus vplývajú

Životné prostredie a jeho zložky

- Zložky prostredia:
  1. **Podmienky** → ovplyvňujú životné procesy a prejavy
  2. **Zdroje** → organizmy ich spotrebúvajú

Úloha:

Uved'te aspoň 3 príklady zložiek životného prostredia, ktoré sú pre vás:

1. podmienkami,
2. zdrojmi.

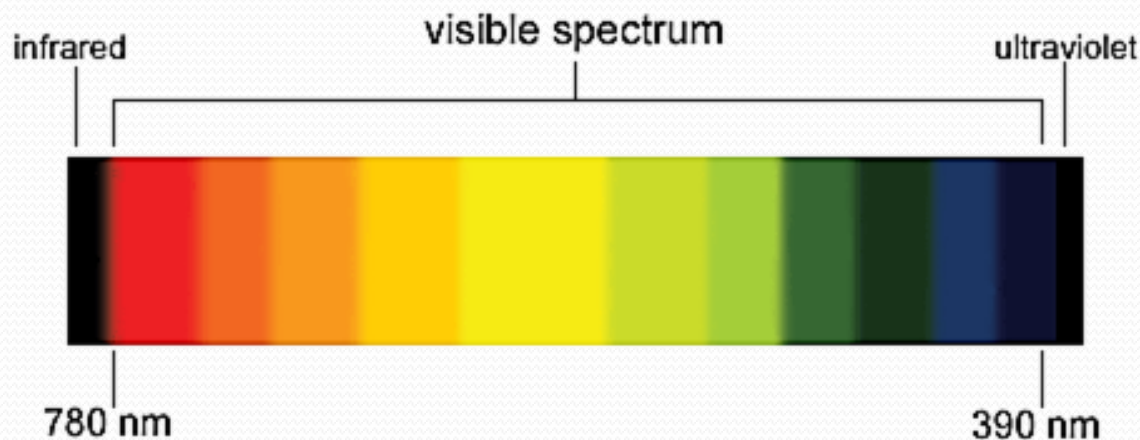
Abiotické faktory prostredia

slnečné žiarenie	zdroj svetelnej energie	základná podmienka fotosyntézy
	zdroj tepla	ovplyvňuje rýchlosť a priebeh životných procesov
voda	súčasť tel organizmov	transport látok v organizme
	rozpúšťadlo	podmienka chemických procesov
	zdroj H_2	podmienka fotosyntézy
	zdroj O_2	dýchanie vodných organizmov
	životné prostredie	podmienka života vodných organizmov
vzduch	zdroj O_2 (21 %)	podmienka dýchania
	zdroj CO_2 (0,03 %)	podmienka fotosyntézy
	zdroj N_2 (78 %)	podmienka syntézy bielkovín
pôda	zdroj anorganických látok	súčasť výživy organizmov
	zdroj organických zvyškov	potrava pre rozkladače
	životné prostredie	upevnenie koreňových sústav rastlín
		podmienka života pôdných organizmov

Abiotické faktory ako zdroj a podmienka

Slnéčné žiarenie

- Vlnová dĺžka: 100 – 780 nm
- Hlavné zložky:
  - **UV žiarenie** (100 – 380 nm) – nutné pre tvorbu vitamínu D, vo väčších dávkach je však životu nebezpečné (spomaľuje rast, rakovina...)
  - **viditeľné svetlo** (380 – 750 nm) → fotosyntéza, tvorba niektorých hormónov
  - **infračervené žiarenie** (nad 750 nm) → zdroj tepla

Abiotické faktory ako zdroj a podmienka

Slnečné žiarenie – svetlo:

Rozdelenie organizmov podľa nárokov na svetlo:

- svetlomilné
- tieňomilné
- neutrálne = nezávislé

Rozdelenie organizmov podľa aktivity:

- denné
- súmravné
- nočné

Svetelný režim = dĺžka svetelnej periódy (fotoperióda)

- ovplyvňuje kvitnutie a tvorbu semien, plodov, opadávanie listov, rozmnožovanie živočíchov...

Abiotické faktory ako zdroj a podmienka

Slnečné žiarenie - teplo

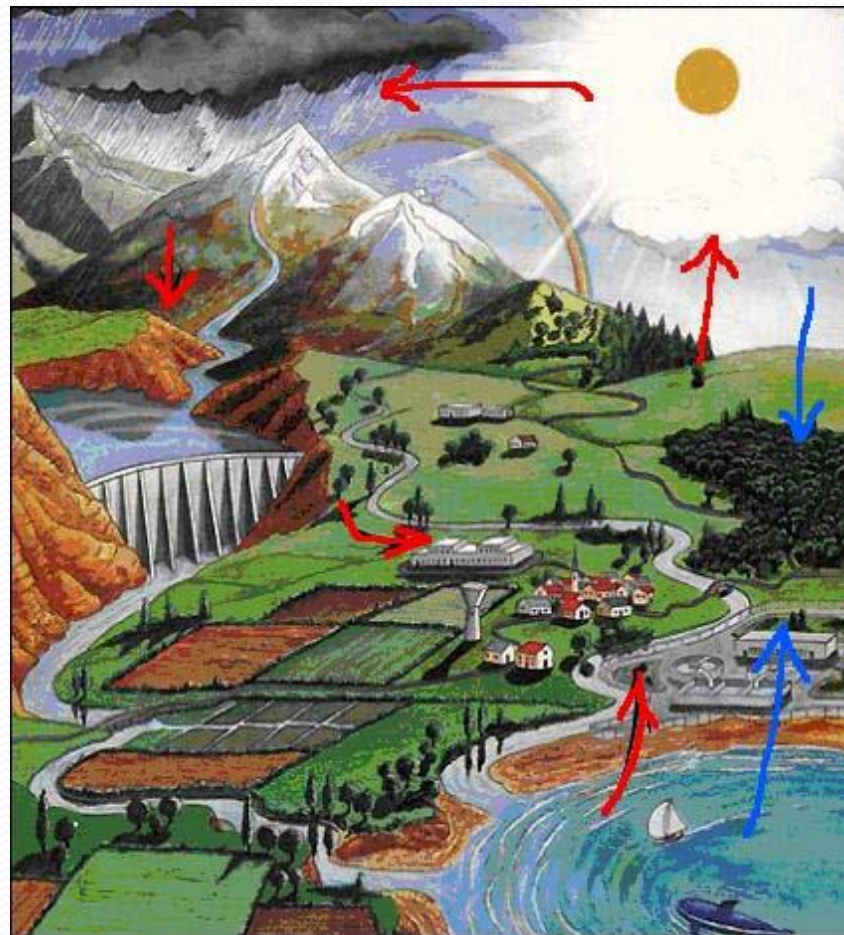
Rozdelenie organizmov podľa nárokov na teplo:

- teplomilné
- chladnomilné
- neutrálne = nezávislé
- optimálna teplota pre život organizmov: 15 – 30°C
- niektoré organizmy prežijú aj v rozmedzí -5 až 55°C (baktérie, sinice od -19 až +100°C)
- **rôzne prispôsobenia tepelným podmienkam:**
  - Napr. chladné oblasti
    - rastliny: menšie, majú husté chlčky, rastú pri zemi, nepriaznivé obdobie prežívajú pomocou podzemných orgánov (hľuzy, cibule)
    - živočíchy: hustejšie perie, srst' i hrubšiu vrstvu podkožného tuku
  - teplé oblasti
    - rastliny: hrubá kutikula na listoch
    - živočíchy: napr. väčšie uši, estivácia...

Abiotické faktory ako zdroj a podmienka

Voda

- hydrologický cyklus:
  - Malý - predstavuje obeh vody nad vodnými plochami
  - Veľký - predstavuje obeh vody medzi súšou a vodnými plochami
- rozdelenie rastlín podľa nárokov na vodu:
  - suchomilné (kaktusy)
  - vlhkomilné (machy)
  - vodné (lekno)

Abiotické faktory ako zdroj a podmienka

Voda

Význam vody pre organizmy:

- univerzálne prostredie pre chemické reakcie
- výborné polárne rozpúšťadlo
- transport látok
- vysoká tepelná kapacita → termoregulácia
- podmieňuje biologickú aktivitu bielkovín
- zdroj vodíkových iónov
- tvar niektorých buniek
- **limitujúci faktor prostredia**

Abiotické faktory ako zdroj a podmienka

Vzduch

- O_2 → aeróbne a anaeróbne organizmy
→ dýchanie = biologická oxidácia
- CO_2 → nevyhnutný pre fotosyntézu
- H_2O → vodná para – vlhkosť vzduchu,
prijímanie povrchom tela
- N_2 → hľúzkové baktérie (symbióza s bôbovitými rastlinami)
– viažu vzdušný dusík, následne sa využíva na tvorbu bielkovín
- Prúdenie vzduchu:
  - Opeľovanie rastlín
  - Rozširovanie semien
  - Migrácia živočíchov

Abiotické faktory ako zdroj a podmienka

Pôda

- **Litosféra** = povrch Zeme v podobe hornín a nerastov, ktoré vo vrchnej časti zvetrávajú a tvoria tak pôdu (**pedosféru**)
- Všetky organizmy žijúce v pôde sa nazývajú **edafón**
- Dôležité fyzikálne a chemické vlastnosti pôdy:
  - pórovitosť
  - pH
  - priepustnosť pre vodu
  - obsah solí...
- Tvorba **humusu** → odumreté zvyšky organizmov
→ úrodnosť
- Význam pôdy:
  - zdroj vody
  - zdroj minerálov
  - upevňovanie rastlín
  - úkryt živočíchov...

Biotické faktory prostredia

- všetky živé organizmy, ktoré vplývajú na organizmus
- **spoločenstvo = biocenóza** → súbor organizmov (rôznych druhov), ktoré žijú v tom istom prostredí v rovnakom čase
- znaky biocenózy:
  - druhová diverzita = rozmanitosť (počet druhov)
  - počet jedincov v spoločenstve
  - biomasa = hmotnosť všetkých organizmov v spoločenstve
- rozhranie rôznych spoločenstiev → prechodné pásmo (väčšia diverzita)
- extrémne podmienky → menšia diverzita
- **ekologická nika** = súbor nárokov organizmu na priestor a potravu
- **populácia** = organizmy toho istého druhu, ktoré žijú na určitom mieste v tom istom čase

Biotické faktory prostredia

Znaky populácie:

veľkosť	absolútny počet všetkých jedincov v populácii	veľké populácie – väčšia schopnosť prežiť a prispôbiť sa zmenám prostredia
		malé populácie – ohrozené
hustota	počet jedincov na jednotku plochy	počet lienok na 1 km ² lúky
	počet jedincov na jednotku objemu	počet črievičiek v 1l vody
priestorová štruktúra	rozmiestnenie v prostredí	rovnomerné – vysádzané rastliny
		náhodné – stromy v lese
		zhlukovité – mravenisko, trsy trávy a pod.
veková štruktúra	zastúpenie jedincov rôzneho veku	veľa mladých jedincov – rozvoj populácie
		prevládajú staré jedince – populácia vymiera
pohlavná štruktúra	zastúpenie samcov a samíc	určuje rast populácie
populačný rast	pomer medzi počtom narodených a uhynutých jedincov	zvyšovanie počtu novonarodených jedincov sa viaže na priaznivé abiotické podmienky
		rast brzdia nepriaznivé podmienky (choroby, parazity, málo potravy a priestoru)

Úloha 1:

Uved'te príklady (vyhľadajte v atlase alebo na internete):

- a) vysokohorských a tropických rastlín,
- b) živočíchov púští a arktických oblastí.

Porovnajte ich telesné znaky a zistite, akým spôsobom sa prispôbobi rozdielnym životným podmienkam.

Úloha 2:

- a) Uved'te príklady rôznych spoločenstiev a charakterizujte ich z hľadiska druhovej diverzity.
- b) Označte druhy, ktoré majú podobnú **ekologickú niku** a zistite, akými nárokmi na prostredie (priestor, potravu) sa líšia.

Ďakujem za pozornosť

Zdoje:

- Višňovská, J. a kol.: Biológia pre 1. ročník gymnázií. ISBN 978-80-8091-214-7
- http://en.wikipedia.org/wiki/Ernst_Haeckel#mediaviewer/File:ErnstHaeckel.jpg
- http://oskole.sk/?id_cat=7&clanok=14785
- <http://www.biopedia.sk/?cat=ekologia&file=discipliny>
- <http://www.ski.org/Vision/Basics/Images/visspectrum.gif>